

MŰTERMÉKBEN

Összekötözött világ

LÁTOGATÓBAN BENES JÓZSEF GRAFIKUSMŰVÉSNÉL

— A közönség úgy ismer, mint a „kötözött sonkák” vagy a „hernyó-szerű lények” grafikusát. A szakmabeliek viszont tudják, hogy sajátos formavilágod a 60-as évek amerikai pop-festészetéből eredeztethető. Azt gondold tehát: a technikai, civilizációs eltorzulás a magyar viszonyokra is érvényes?

— Úgy érzem: igen. Mi általában lemerevítjük, gúzsba kötjük és bürokratizáljuk a dolgokat. Az amerikai pop-artot tényleg ismerem, volt alkalmam látni. Mégis azt hiszem: nekem sikerült egy önállóbb formarendet kialakítani. Volt, amikor egyszerű emberek megkérdézték, milyen irányzat ez... Pop? Szürrealizmus? Nem tudtam megmondani. A kategorizálás a műtörténészek feladata. Tudom azonban, hogy én mindenképpen modern szellemű művészetet szeretnék teremteni. Tornyaiék már megfestették a pusztát, a gémeskutat, ezt felesleges ismételtetni. Persze engem is az itteni táj, az itteni ember izgat, egyszersmind az összekötözöttség formaélménye. Bárhol járok, a szemem minduntalan ezt keresi. Így találtam rá a fóliasátor motívumokra, amelyek már igazi huszadik századi valóságselemek. Ugyanakkor némileg a hernyókra, a szörnyekre hasonlítanak. E különös formákat különben kezdetben csak figurákon alkalmaztam. Később ezt a tárgyi világra is kiterjesztettem, ám ilyenformán is eleven, antropomorf látomásokat kaptam. Én tehát egyetlen téma- és formakör dimenzióit kutatom. Annál inkább, mivel jóformán tele van vele a világ. Figyeld csak meg a kövér embereket! Valamiképpen összekötözik magukat, hogy csinosabbnak látszódjanak.

— A pszichológia szerint egy idő után hasonlatossá válunk saját teremtményeinkhez. Nem félsz, hogy e pántozott világképpel végül önmagadat is gúzsba kötöd?

— Nem hinném, hogy ismétlegtem önmagam. A művészet egyébként se tematikai kérdés. Inkább az itt a probléma: egy-egy formái, gondolati felismerést miként tudsz kibontani, meggyőzővé tenni. Nemrég például Moszkvában jártam, a Lo-

monoszov Egyetem parkjában. Nem akartam hinni a szememnek. Amit ott láttam, úgy nézett ki, mintha én csináltam volna. A fákra lettem figyelmes, amelyeknek vászoncsomagolást adtak, hogy megvédjék őket a kemény fagytól. Nem bírtam megállni, hogy legalább néhány vázlatot ne csináljak. Szóval tágul, differenciálódik az ember, nem pedig cirkuszi körmozgást végez. Más lapra tartozik, hogy ezek a formavariációk valójában egy szorongásos életérzésről tanúskodnak. Egyfajta pesszimizmusról. Dehát ez van.

— A közelmúltban mondtál le a szegedi képzőművészek titkári posztjáról, amit öt évig csináltál. Vagyis itt is tapasztaltál valamit az összekötözöttség érzéséből?

— Nézd, annak idején nagy ambícióim voltak. A kollégáimmal együtt szerettem volna megmozgatni ezt a nagy állóvizet. Először is a társ-művészetekkel való együttműködést szorgalmaztuk. Aztán egy modernebb, huszadik századi szellemiséget forszíroztam, ami az alkotói szemlélettől egészen a tárlatok propagálásáig terjed. Arra gondolok: nálunk nagyon elavultak a kiállítási szokások. Még mindig ragaszkodunk a szöveges megnyitókhoz, pedig ez idejétmúlt forma. Másrészt néha Szegeden jelentős tárlatokat rendeznek, de sehol egy transzparens, egy igazi plakát, amelyek érdemleges hírvést tudnának csinálni. Ráadásul a sajtó, a tévé sem érzi szívügyének a képzőművészet támogatását. Gyakran az újság tele van eklektikus, vegyes rajzokkal, ám az itteni alkotótól alig hoznak valamit. Még akkor sem, amikor kiállításaink vannak szűkebb körzetünkben. A tévé pedig néha húszperces adást szentel egy-egy naív, amatőr festőre, de a hivatásosokkal nemigen törődnek. Vagy itt a mecenatúra. Tőlem nyolcéves ittlétem alatt mindössze egy képet vásároltak. Szó, ami szó: komoly bajokat tapasztalni az értékrendben. Előfordult, hogy egy nemzetközi rangú építész kiállítását egy kisebb, periférikusabb művelődési ház rendezte meg, míg a belvárosi termék némelyikében amatőr tárlattal találkoztam. Nos, ezeket a gondokat én

mindenütt elmondtam. Hol nyugodtabban, hol indulatosabban. Meg is hallgattak a hivatalban is, másutt is, csakhogy lényeges változás nem történt. Pedig egy olyan városban, amelyben közel ötven képzőművész él, ott látszódní kellene valaminek. Legalábbis a házak, a terek, egyáltalán a környezet szépségén, igényességén. Sajnos ez nem így van. Nem használnak bennünket. A városépítő bizottságnak egyetlen képzőművész tagja sincs.

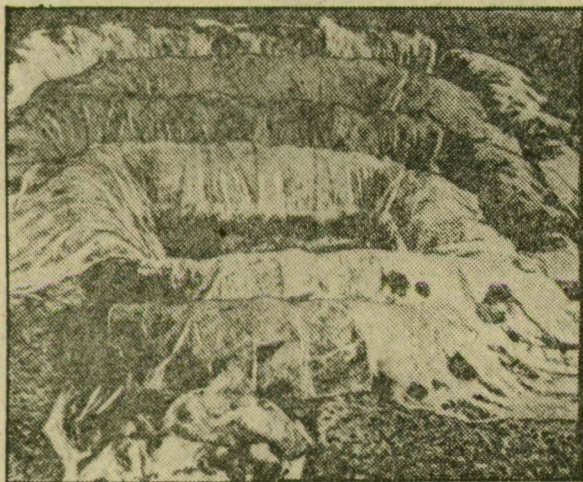
— Rendszeresen meghívott tagja vagy azonban a legrangosabb nemzetközi grafikai kiállításoknak. Így sokat jársz külföldön, elég jól ismered a kortárs művészet egyetemesebb tendenciáit, értékeit is. Innen nézve milyennek látod a magyar képzőművészetet?

— Szeretek utazni, világot látni. Rengeteg emberi, művészi tapasztalatot lehet így szerezni. Úgy érzem ilyenkor, mintha kívülről látnám magamat és kollégáimat, barátaimat. Épp ezért nem akarok senkit megsérteni, ha elmondom hiányérzeteimet, gyengeségeinket. A hazai művészetben ugyanis még mindig nagy szerepe van a mesélő, anekdotázó, epikus előadásnak, s ezzel együtt az aprólékos formaadásnak. Nem mintha ilyenképpen nem lehetne jó műveket csinálni: elvégre Dürer is ekképp dolgozott. Mégis monumentális hatású produktumokat teremtett. Lényegében tehát kevés eszközzel kellene sokat mondanunk. Ahogy ezt Pilinszky János nagyszerű példája is igazolhatja.

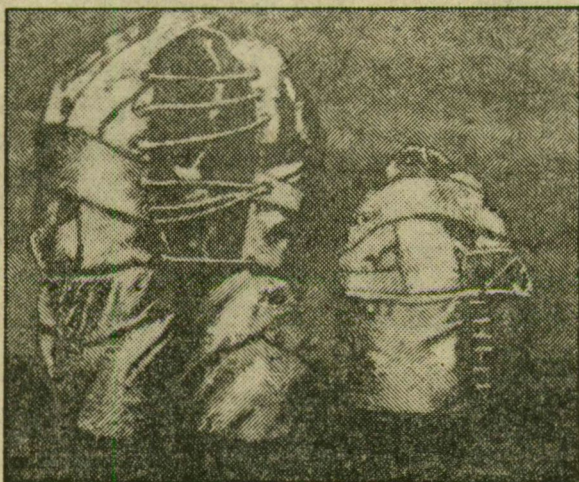
— A makói grafikai alkotótelepen is törzstagnak számítasz: minden nyáron ott vagy. Miből adódik e hűséges ragaszkodásod? Netán arra is akadnak összekötözött motívumok?

— Persze. Egyébként itt nagyon rokonszenves az alkotói közszellem. Igaz, az emberek itt sem értik modern szellemű műveinket, mi azonban dolgozunk, kísérletezünk. S jóformán minden feltételünk megvan. Mit mondjak: ez a művésztelep kifutotta önmagát. Beért. Mert volt koncepció. Talán ez hiányzik a szegedi képzőművészeti közéletből is.

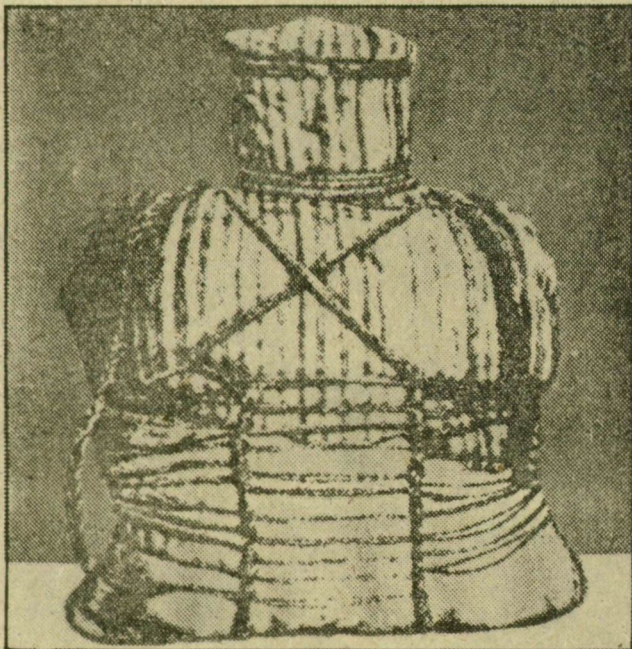
SZUROMI PÁL

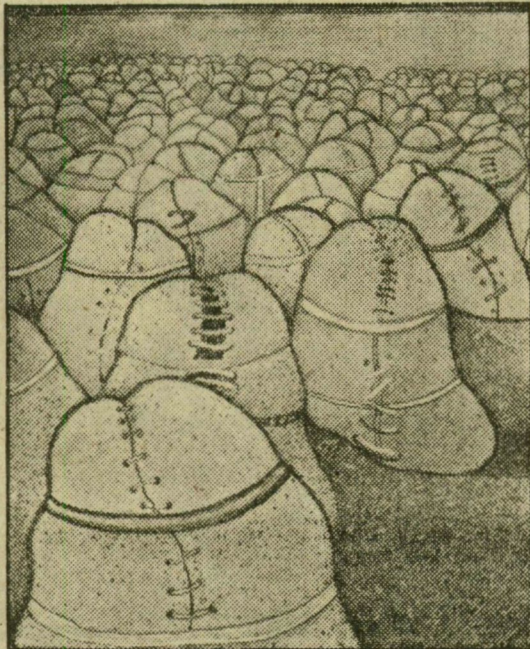
Feltárás

A háború emlékei

Összekötözve

Tarisnyák rügyezése

PARDI ANNA

Őserdei visszhang

A majmok csekély sorsa izgat.

De legalább nem átlótt a karjuk.

Nem isznak estétől reggelig.

S ha ketreche zárják őket, az még nem misszió.

És ha gyűlölik egymás nyafogását, abból nem lesz vitairat újsághasábokon.

Vidám traumájuk támadna a pszichológusoktól.

Szörzetük metruma bozótba írt vesszor.

S az erdők nem kamatlábra engedik előre csapatuk, és ha folyó tükrébe néznek, nem az olajfolyamától riadt az arcuk, szerelmükben nem a gázvezetékekkel kapnak a petevezetékek lángra, s a hajnal nem úgy szűkül a láthatáron, mint egy felderített, ellenséges állat.

Különben is: megfojtani egymást, vagy magukat nem fejlődött ki náluk az erre alkalmas, szorító kéz.

Színek és helyek

A „STEFI”

Ha megállok egy pillanatra a gépelésben, kitekintek a sajtóházi ablakon, pillantásom épp a lidicei emlékmű virágágyásaira esik. Valaha vasállványok — afféle elpusztíthatatlannak tűnő köztéri tornaszerek — magasodtak itt. Csattanva vágódott le róluk a teniszlabda. „Kapufa! Kapufa!” kiáltottuk, és rohantunk a labda után. Időnként meg kellett állni, levetni a cipőt, kirázni belőle a betolakodott kavicszemeket.

Negyvennégyben hatalmas légháritó ágyút állítottak fel itt. Még a környékről is elparancsoltak bennünket. Messziről néztük, mint ásit bele csőtorka az égbe, melynek kékjében apró ezüstmadarak lebegtek — százával. Tán ha négy ilyen lövege volt Szegednek — afféle játékszerek egy elsőprő túlerő ellenében. Legalábbis — feltehetőleg — főnről nézvést. Idelent viszont annál félelmetesebbnek tűntek. A hatást még tovább növelte a kemény léptű poszt, aki feltűzött szuronnal körözött a löveg körletében.

Az ágyúk körül utóbb elszivárgott a cél- és okszerűség. Átalakultak ócskavassá: beköszöntött a béke. Bombák nem ártottak nekik, aknatalálat sem érte őket, az őrt is rég elvonták mellőlük... S ekkor megkezdődött végpusztulásuk. Előbb a könnyen leszerelhető kisebb alkatrészek tűntek el, majd a színesfém-tartozékok. Az egykor oly félelmetes harciszerszám rövidesen kezdett Vízkereszt tájéki karácsonyfához hasonlítani. „A hangyák elhordják a hegyet” jut eszembe a régi kínai közmondás. Hadd tegyem gyorsan hozzá: tapasztalataim szerint a légvédelmi ágyúkat is.

Stefánia — akkoriban így hívták a Tisza és a mai Tanácsköztársaság útja között elterülő parkrészt. Most hogy hívják? — fogalmam sincs. Hétköznapi szóhasználatban valószínűleg ugyanúgy, mert egyes elnevezések — dacolva különböző korok heveny névváltoztatási aspirációival — keményen tartják magukat évtizedeken át. (Mi okból s mily logika szerint? — halvány dunsztom sincs.)

A Stefániát természetesen „becéztük”. Per „Stefi”-ként emlegettük. A rég jobblétre szenderült Ferenc József-i „boldog békeidőkben” szokásban volt utcákat, tereket, ligeteket, városrészeket a királyi család közvetlen tagjairól, tehát a főhercegekről, főherceknőkről, királyapukákról és királynnyakákról elnevezni. (Lásd Stefánia út, Mária Valéria Telep, Valéria tér — et cetera.) A nőnem eredeti jelentése persze szinte azonnyomban ellényegtelenedett, jött helyébe az új. S ha meghallom a „Stefánia” szót, nem egy főhercegnő, nem a Habsburg-klán, de még csak nem is egy keresztnév jut eszembe, hanem és fás-bokros térség, melynek útjai szeszélyesen, olykor kifejezetten bohókásan kanyarognak. Ahol nappal focicsaták ricsaja hessenti el a madarakat, este viszont...

El kellett bizonyos időnek telni, mikorra a stefániai esték kezdtek mind jelentőségteljesebb szerepet kapni életünkben. (Cirka egyidőben a bajúzszerkenéssel.) Am rövidesen eljött az a nap, amikor... Hogy is fejezzem ki magam? Szóval... A stefániai fák közt szitálni kezdett a homály. A közvilágítás: minimális. A néholi lámpák fényét is kioltja egy-egy ködaráb. Sejtelmes körvonalak. Árnyak. Oldott geometriájú történések. Akár egy szürrealista regény, úgy André Bretonék idejéből.

A lány lélegzése nehezül. (A miénk is.) Forróság önti el. (Már mi is láng-ra lobbantunk.) Ez az a pillanat, amikor a gombok, kapcsolók, patentek se-hogy se akarnak engedelmesskedni. (Gyártási, netán tervezési hiba? Vagy mégis inkább ujjunk túl reszketős?)

Zörgés a bokrok felől. Majd újra csönd. Nem egy árny suhant épp el ott? Parázsló szempár. Feszültség a levegőben. Nyomás! Utána! Az árny száguld, széleseben. Nincs előtte akadály. Cikázik a sötétbe rejtett fatörzsek, bokorcsoportozatok közt, mint egy... Aztán eltűnik a színházból kiáramló nézősereg sűrűjében. (Ténymegállapítás, aforisztikusan: a kukkolók gyávasága nyulakéval vetekszik. Gyorsaságuk is.)

Romantikus fantáziálásaink egyik fő célpontja: a vár. Tetején tanyát vert az elpusztíthatatlan és dúsan burjánzó növényi vegetáció. Attól csak még csábítóbb, és titokzatosabb. A merészebbek megpróbálnak felkapaszkodni. Óvatosan lépkednek tégláról téglára. Lélegzetviassafojtva (és szívdobogva) figyeljük őket. Majd eltűnnek szemünk elől. S mikor visszatérnek, „csodálatos” dolgokat mesélnek. (Olyan is akadt köztük, aki elbeszélése szerint oda-fönt „eleven” törökkel találkozott.) Időnként rövid újsághír a régi Délmagyarban: X. Y. kisdíák lezuhant a várfalról, súlyosan megsérült...

Nap mint nap elballagok a vármaradvány mögött. A használaton kívüli tiszai bárka úgy áll ott álványain, mint a végső révben szokás. Kormánylapátja rezignáltnan szimatolja a semmit. (A múltkor, hogy, hogy nem, egy csipkészerű lila bugyi himbálódzott rajta — tanga típus.) Vajon mire gondol? A vízre? A hullámokra? Tiszavirágzásra?... Én mindenesetre arra, hogy egyszer, valamikor már találkoztunk. De időközben körülünk — furcsamód — elszivárgott valami.

PAPP ZOLTÁN